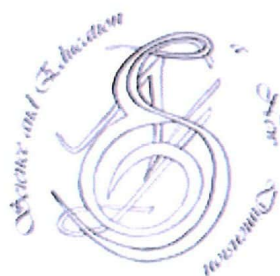

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

ФИЛОЛОГИЯ

p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

III(8), Issue 39, 2015

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

CONTENT

<i>Holubenko N.I.</i> Approaches to Reproducing Nominative Representatives of Cultural Concepts	6
<i>Алтаева Г.А., Калымбетова Н.П.</i> Многозначность образа животных в казахской анималистической прозе 1960-70-х годов	10
<i>Барабанова О.А.</i> Гедоністичні штрихи української екзистенційної літератури першої половини ХХ століття	14
<i>Бондар М.В.</i> Назви турецьких національних страв, напоїв та особливості їх перекладу	17
<i>Волкова О.Н.</i> Анализ единиц передачи макроконцепта "портрет" на синтаксическом уровне в переводах немецкоязычных художественных текстов	21
<i>Гаврилюк І.С.</i> Кореферентна номінація як поетонімна опозиція (на матеріалі роману «Перверзія» Ю. Андруховича)	25
<i>Колкутина В.В.</i> Урбанистический дискурс в украинской литературе 20-30 годов ХХ века: рецепция Д. Донцова-литературного критика	31
<i>Кочукова Н.І., Жукова М.К.</i> Активні дієприкметники в українській науковій мові	35
<i>Кузнецова М.О.</i> Вербалізація гіперконцепту як базового концепту в когнітивній схемі вторинного дискурсу циклу романів Дж.Р.Р. Мартіна «A Song of Ice and Fire»	40
<i>Лавриненко С.Т.</i> Фольклороправова інтерпретація договорів: семантико-когнітивний аспект	44
<i>Лепьохін Є.О.</i> Деякі міркування про риси екзистенційних героїв	49
<i>Лук'янець М.Г.</i> Респонсивні стратегії і тактики у сучасному англomовному діалогічному дискурсі: методика аналізу	54
<i>Лук'янець Т.Г.</i> Ефект крупного плану: досвід адаптації кіноприйому в художньому тексті	58
<i>Ляшов Н.М.</i> Система синхронії літературної комунікації історичних романів М. Сиротюка та Р. Чумака	62
<i>Павлів У.С.</i> Національний колорит англійської мови	66
<i>Слободян О.В.</i> Специфіка значення народного географічного терміна левада у східнослов'янських говірках Луганщини	70
<i>Сушко О.І., Туркіна Ю.М.</i> Фразеологія в контексті суспільно-політичного спілкування (на матеріалі текстів службових документів першої половини ХХ ст.)	74
<i>Тендітна Н.М., Поволоцька Н.О.</i> Розслідування злочинів маніяків-убивців у романах О. Ульяновка «Дофін Сатани» та Т. Харріса «Молчание ягнят»	78
<i>Тищенко О.О.</i> Граматичні засоби вираження компаративної семантики у поетичній спадщині Емми Андієвської	82
<i>Хоменко Г.Є.</i> Сучасний стан розвитку формату та контенту україномовних ЗМІ	86
<i>Штангрет Г.З.</i> Метафорична репрезентація образного компоненту концепту RELATIONSHIPS у творах Джона Грея	91

Слободян О.В.

Специфіка значення народного географічного терміна *левада* у східнословобожанських говірках Луганщини

Слободян Олена Вікторівна, аспірант кафедри філологічних дисциплін спеціальності “Українська мова” ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, Україна
Науковий керівник, доктор філологічних наук, професор К.Д. Глуховцева

Анотація. У статті описано специфіку значення народного географічного терміна *левада* у східнословобожанських говірках Луганщини; проаналізовано ареальне варіювання та лексико-семантичні особливості народного географічного терміна; віднайдено паралелі у сучасній літературній мові та діалектах.

Ключові слова: народна географічна термінологія (НГТ), лексичне значення, лексико-семантична група (ЛСГ), сема, інтегральна сема, диференційна сема, семантичний синкретизм

Словникове розмаїття народних географічних термінів потребує ретельного вивчення й аналізу в етимологічному, семантичному та багатьох інших аспектах. Слов'янська географічна термінологія стала об'єктом пильної уваги дослідників досить давно, проте багато її проблем досі не знайшли свого вирішення. У діалектній лексикології та топоніміці однією з найважливіших залишається проблема співвідношення споконвічних і запозичених термінів, які функціонують у складі тієї чи тієї говірки [9, с. 29]. Тому метою нашої статті є виявлення специфічних ознак значення народної географічної термінології на прикладі терміна *левада*.

Проблема вивчення народних географічних термінів не є новою. До неї зверталися вчені різних слов'янських мов. Важливим внеском у вивчення слов'янської географічної лексики є монографії Й. Шютца “Географічна термінологія сербохорватської мови”, німецького славіста П. Нітше “Географічна термінологія польської мови”. Результати спостережень стосовно географічної номенклатури знайшли відображення у працях Р.Н. Малько – чеської і словацької, Е.І. Григоряна – болгарської і македонської, Е.М. і В.Г. Мурзаєвих, В.І. Дьякової та В.І. Хитрової – російської, І.Я. Яшкіна – білоруської. Найповнішим дослідженням зі слов'янської географічної термінології на сучасному етапі є монографія М.І. Толстого “Слов'янська географічна термінологія. Семасіологічні етюди”.

З-поміж праць українських дослідників варто відзначити регіональні словники: Я. Рудницького “Географічні назви Бойківщини” та С. Грабця “Географічні назви Гуцульщини”, “Словник народних географічних термінів Чернігівсько-Сумського Полісся” Є.О. Черепанової, “Словник народних географічних термінів Кіровоградщини” Т.В. Громко, В.В. Лучика, Т.І. Поляруш, “Словник народних географічних термінів Волині” О.К. Данилюк.

Українська народна географічна лексика представлена також в словниках І. Верхратського, Б. Грінченка, Є. Желєхівського, П. Лисенка, М. Никончука, М. Онишкевича, Є. Тимченка, В. Чабаненка та ін. Її систематизація й аналіз були здійснені в роботах М. Юрковського, П. Чучки, Т. Марусенко, Й. Дзендзелівського, М. Худаша, Є. Черепанової, А. Непокупного, Я. Пури, Т. Громко, О. Данилюк, Н. Сіденко, С. Шийки, І. Потапчук та ін. [7, с. 2–3].

Народна географічна термінологія являє собою значний пласт територіально обмеженої лексики, що позначає різні об'єкти ландшафту. Вона є частиною лексичної системи, однією з термінологічних систем мови

або діалекту, тому їй повною мірою властиві будь-якого роду ономазіологічні і семасіологічні процеси, що протікають у сфері конкретної, денотативної лексики. Л.О. Чернейко дійшла висновку, що географічні терміни виражають поняття, вироблене не в результаті цілеспрямованого вивчення явища, а в результаті повсякденного досвіду [16, с. 7]. Разом з тим народна географічна термінологія має свою специфіку, зумовлену тісним зв'язком, по-перше, з топонімічними утвореннями і, по-друге, з динамічно змінюваними реаліями географічного середовища. Народний географічний термін як лексична одиниця, з одного боку, позначає, виражає поняття, з іншого, – називає, ідентифікує об'єкт, виступаючи як топонім. Інша специфічна риса НГТ – тісна залежність її семантичного наповнення від зміни умов географічного середовища [2].

Загалом в семантиці внаслідок безперервності багатьох фактів реального світу головним типом є не дискретна, а безперервна система, ... у якій мало закритих галузей [1, с. 54]. Понятійний континуум, що відображає різноманіття і динамічний взаємозв'язок реалій географічного середовища, постає особливо нерозчленованим. Часто доводиться спостерігати семантичні явища не протиставлені, а перехідні, синкретичні, ознаки яких не виключають, а доповнюють один одного.

У східнословобожанських говірках Луганщини термін *ле^лвада* виступає з широкою семантичною амплітудою та утворенням мікроареалів в лексико-семантичних групах термінів на позначення “рівнина”, “низина”, “луг”, “поле”. Лексема *ле^лвада*, імовірно, зберегла вихідну семантику, притаманну середньогрецькій мові: λῆβαδι(ον) “лука, зрошена рівнина” [ЕСУМ, III, с. 206]. На території північної Луганщини *ле^лвада* в ЛСГ “рівнина” репрезентує географічні реалії: “рівнина, вкрита трав’яною” (Город), “рівнина в неглибокій западині” (Сват, Оборот, Бар, Зел, Павл, ВПокр, Прив), “рівнина в низині” (Піщ, Міст), “рівнина біля річки” (Оборот, Терн, Лантрат). Значення “рівнина” – результат семантичного переходу семи “присадибна земельна ділянка” ↔ “рівнина” (пор. у зн. “присадибна земельна ділянка” [СУМ IV, 458; Грінченко II, 349]). Аналізований термін зі значенням “рівнина” зафіксовано в інших українських діалектах: на Кіровоградщині представлено семи “рівнина в неглибокій западині”, “рівнина біля річки” [5, с. 12], у західноподільських говірках ця лексема виступає з одним значенням – “рівнина біля річки” [12, с. 271].

Близькість інтегральних сем лексико-семантичних груп “рівнина” і “низина” усе ж не виключає імовірно-

сті набуття терміном *ле^лвада* такого значення: ‘низина (загальне значення)’ (Сват), ‘низина, вкрита травною’ (Оборот, Лантрат, Трет, Парн, ВПокр, Сич), ‘низина біля річки’ (Міст, Троїцьк р-н) ‘низина, залита водою’ (Зел, Сват, Розсип, Бабич). Значення полісемантичної лексеми *левада* як репрезентанта семи ‘низина, залита водою’ з виразною “низинною” семантикою пояснюємо позамовними чинниками: степові низинні місця часто заливаються водою. [5, с. 50]. Термін *ле^лвада* зі значенням ‘низина біля річки’ в Троїцькому р-ні виступає з ознаками “низина біля річки з різною рослинністю”. Термін *ле^лвада* із значенням ‘низина, вкрита травною’ у мовленні діалектоносіїв с. Оборотівки та с. Лантратівки виступає з ознакою “низина в кінці городу з сінокісними травами”, у с. Третяківка – “низина, залита водою з луговими травами”, у с. Парниківка, с. Верхня Покрова, с. Сичівка – “низина з сінокісними травами”. Порівняйте: у Воронежській області лексема *левада* набуває значення ‘низина на поймі, поросла травною’. Отже, для українських діалектів у семантичному полі “низина” виявлено: на території Хмельниччини – *левада* – ‘низинна місцевість, долина’, ‘мокра низина’, ‘низьке піщане місце’ [10, с. 234] ‘низина біля річки’ [11, с. 287]; півн.-поліс – *левада* – ‘низина біля річки’, ‘низина, поросла лісом’ [15, с. 120 – 121]; кіровоград. – *левада* ‘широка низина’, ‘низинна місцевість, долина’, ‘низина, залита водою’, ‘мокра низина’, ‘низьке піщане місце’, [6, с. 109 – 110], ‘низина (в загальному значенні), ‘заболочена низина’, ‘низина біля річки’ [5, с. 14] На Донеччині зафіксовані семи ‘низина біля річки’, ‘низинна місцевість з неродючими ґрунтами’ [13, с. 152]; у західноподільських говірках – ‘низина біля річки’; на Рівненщині – ‘заплавна низовина, вкрита трав’яною рослинністю’; ‘заболочена низина’ [14, с. 349].

Термін *ле^лвада* у східнословобожанських говірках Луганщини виступає з такою семантикою: ‘луг (загальне значення)’ (Сват, Луб, Мик, Нов, Оборот, Терн, Павл), ‘пасовище’ (Сем, Науг, Оборот), ‘луг сінокісний’ (Луб). Термін *левада*, який є полісемантичним і у місцевій, і у загальноновживаній ГТ, на позначення лугу репрезентує семантичний перехід ‘луг’ ↔ ‘інший ГО’. [5, с. 49] При набутті значення ‘пасовище’ лексема *левада* виступає з семою “місцевість з луговими травами, що використовується як пасовисько”, яку можна назвати семемою з додатковим структурним семантичним компонентом [15, с. 163]. Загалом номен *левада* репрезентує у обстежених східнословобожанських говірках семему ‘луг сінокісний’ з ознакою “наявність сінокісної трав’янистої рослинності”. Пор. з іншими українськими говорами: у кіровоградських говірках – ‘луг (в загальному значенні)’, ‘луг залитий’ [6, с. 49 – 50], на Волині – ‘луг, який заливається водою’ [8, 75]; на Донеччині – ‘поросла травною місцевість, що використовується як пасовисько’ [15, с. 152]

Термін *левада* може функціонувати зі значенням ‘город, присадибна ділянка’ (Мик, Нов, Бут, Сват), отже, може бути репрезентантом ЛСГ “поле”, в окремих населених пунктах має додаткові семи: (Мик, Нов) “город в низині”; (Бут) “поливний город в індивідуальному господарстві”; (Сват) “город в низині біля водойми”. У ЛСГ “Поле” у східнословобожанських говірках Луганщини термін *левада* має лише одне значення.

Зіставлення семантичної структури номена *ле^лвада* з іншими говірками української мови в лексико-семантичному полі ПОЛЕ (пор.: південно-західне *ле^лвада* – ‘більший город коло хати, сіножатка’ [3, с. 32]; півн.-поліс. *ле^лвада* – ‘рівне поле, рівнина, земельна ділянка’, ‘ділянка землі, що заливається весняними водами’, ‘оброблене поле’ [15, с. 120 – 121, 180,]; сх.-словобож. *ле^лвада* – ‘овочі’ [СУСГ, с. 116]; кіровоград. *ле^лвада* – ‘земельна ділянка для вирощування городніх культур’, [6, с. 109 – 110], *левада* – ‘земельної ділянки’, ‘город в низині’, ‘поливний город в колективному господарстві’, ‘поливний город в індивідуальному господарстві’ [13, с. 153]), засвідчує, що сема ‘город’ є природною для цього терміна й демонструє семантичний його синкретизм.

Загалом в обстежених говірках північної Луганщини функціонує полісемантична лексема *ле^лвада*, зафіксована як репрезентант 12-ьох сем: ‘рівнина, вкрита травною’, ‘рівнина в неглибокій западині’, ‘рівнина в низині’, ‘рівнина біля річки’; ‘низина (загальне значення)’, ‘низина вкрита травною’, ‘низина біля річки’, ‘низина залита водою’; ‘луг (загальне значення)’, ‘пасовище’, ‘луг сінокісний’; ‘город, присадибна ділянка’. З огляду на це для аналізованого терміна як репрезентанта ЛСГ “рівнина”, “низина”, “луг”, “поле” інтегральною семою буде ‘ділянка землі’, а на різновид та місце розташування цієї ділянки буде вказувати диференційна сема ‘рівнинна ділянка землі’, ‘ділянка землі в низині’, ‘лугова ділянка землі’, ‘присадибна ділянка’. Через те що термін *ле^лвада* за своїми лексико-семантичними варіантами належить одночасно до кількох лексико-семантичних груп, спостерігаємо явище семантичного синкретизму, де в результаті філіації семантична розрізненість лексеми *левада* почала нівелюватися. Так, спостерігаємо вживання терміна для позначення як рівнинної, так і низинної ділянки землі, укритої рослинністю.

У праці П.Ю. Гриценка “Ареальне варіювання лексик” лексему *левада* представлено як репрезентанта 34 значень на загальноукраїнському, молдавському та російському мовному просторі. Дослідник також вказує на те, що деякі значення аналізованого номена свідчать про його віднесеність і до географічної, і до сільськогосподарської лексики з домінуванням “серед інших диференційної ознаки ‘вільне (від будь-чого) місце, придатне для господарського використання”” [4, с. 159].

Більшість значень лексеми *левада* вказують не на різні географічні об’єкти, а на приватні особливості однієї, схильної до змін реалії - низини або рівнини, укритої травною, що може знаходитись біля річки і у певний час заливатися водою. Значення слова *левада* дозволяють скласти опис відповідної географічної реалії з можливою повнотою: низина (левада) може ставати дуже топкою і в’язкою, або заливатися водою, перетворюючись у zalivний луг, або пересихати, робитися більш твердою; часто низина або рівнина (левада) являє собою сінокісне місце, заросле сінокісними травами, де може випасатися худоба або заростає чагарником, дрібноліссям; левада може бути в полі, в лісі, на лузі, біля річки. Семантичний синкретизм лексеми *левада* указує на типові ознаки місцевої географічної термінології. Якщо оцінювати лише відносну значущість окремих